

LUDMILLA LACUEVA CANUT
Escriptora

EL GONG

El viatge d'Isabelle Sandy

Dona i literatura dels segles XIX i XX va ser el tema de la taula rodona organitzada per l'Arxiu Nacional al voltant de la magnífica exposició amb fotografies i documents antics del llegat de Sandy custodiat per aquesta institució i a la qual vaig tenir el privilegi de participar amb Roser Calvo, Irene Muñoz i Carles Sánchez.

Vam poder comentar els paral·lelismes entre Sandy i l'escriptora catalana Victor Català, dues dones diferents però alhora amb molts punts en comú, entre ells la independència i la valentia. I així va ser com el 1922, Sandy arriba a l'Hospitalet, on l'esperen els guies per emprendre el viatge. Que no comença gaire bé, quan una de les mules que porta l'equipatge decideix estirar-se per terra, davant la mirada aterrida de l'escriptora, i executa uns exercicis dignes d'alta escola permetent que el tinter i la roba de color clar facin una amistat fatal. Tot i així, oblida aquest contratemps al posar els peus a Andorra per primera vegada amb la seva mirada romàntica. Diu que el país és més maco si vens des de França i ha de mantenir-se com un indret de dolçor i de somni, una mena de sanatori per a l'ànima moderna.

Faran parada a Canillo, on l'única fonda és tan modesta que la mestressa li ofereix la sala comuna on uns traginers dormen sobre la palla. Prefereix la palla al cap de casa, on passarà la nit acompanyada de rates que es deixen caure de les bigues. El sopar no l'entusiasma gaire: s'haurà de conformar amb uns pèsols i sardines cuinades a l'oli i un cafè que també sembla oliós. Sandy

ens explica que una veu secreta li dicta una cançó: "*Nuits andorranes majestueuses, graves impériales, et qui depuis dix siècles n'avez pas couvert la misère d'un champ de bataille, nuits qu'un moutonnement de cimes construit comme des cathédrales, nuits qui chantez avec les torrents et dont le pas prudent des bêtes sauvages martèle le silence auguste, votre sérénité et comme une toison sur la nudité d'âme des malheureux...*"

L'endemà emprenen la marxa cap a Andorra la Vella. L'hi espera una altra fonda igual de pobre amb menú semblant. Li ofereixen una cel·la monacal, segons ella, reservada per als rars viatgers que hi treuen el cap. Tot és molt senzill, amb un llit molt alt, una cadira i un bol i una gerra d'aigua per a les ablucions. A *Andorra i els homes d'Aram*, la Maria Xiriball prepara de sopar unes rostes amb mel i uns talls de pernil amb un raig de vinagre i una cullera de mel que ha fregit en una paella. En una altra escena tastarà escudella.

Sandy serà una espectadora dels canvis que coneixerà Andorra i adverteix que un turisme intel·ligent ha de preocupar-se no solament de construir carreteres i hotels sinó també de salvaguardar la seva personalitat i fugir com de la mort de la fabricació en sèries.